

HISTORYJA (785) *sb f*

historyja (781), **istoryja** (4); istoryja *HistJóz, FalZioł, RejJóz*; historyja : istoryja *Mącz* (29 : 1).
-ria (504), -rya (259), -rja (1), -rjia (7), -riia (3), -ryia (3), -rija (3), -riya (2), -ryya (1).

o jasne, a pochylone.

sg *N* historyjã (212); -ã (204), -a (3), -ą (2), -(a) (3); -a *MurzHist*; -ã : -a *Mącz* (4 : 2). ◇ *G* historyjéj (102); -éj (8), -ej (1), -(e)j (98); -éj : -ej *BiałKat* (3 : 1). ◇ *D* historyjéj (13); -éj (2), -(e)j (11). ◇ *A* historyjã (88). ◇ *I* historyjã (13). ◇ *L* historyjéj (89), historyi (4), histo. (1); -i *ForCnR, GliczKsiąż*; -éj : -i *RejPos* (28 : 1), *ModrzBaz* (1 : 1); ~ -éj (5), -(e)j (84). ◇ *pl N* historyjé (75); -é (1), -(e) (74). ◇ *G* historyj (65), historyi (8), historyj(e)j (1); -yi *KwiatKsiąż, SkarŻyw, LatHar, SkarKaz* (2), *SkarKazSej*; -yj : -yi *Leop* (1 : 1), *PowodPr* (1 : 1); -yj : -yj(e)j *RejPos* (3 : 1). ◇ *D* historyj(o)m (4). ◇ *A* historyjé (53); -é (1), -(e) (52). ◇ *I* historyjami (6); -ami (4), -ãmi (1), -(a)mi (1). ◇ *L* historyjach (43); -ãch (24), -ach (18), -(a)ch (1); -ãch *KrowObr, Leop, KochZuz, KwiatKsiąż* (2), *RejAp, GórnDworz* (5), *RejPos* (3), *RejPosWstaw, StryjKron, KochWz*; -ach *Mącz* (3), *CzechEp, ReszPrz, WerGość, WerKaz, KochWr* (2), *KochCz* (2), *LatHar* (3), *WujNT, SarnStat*; -ãch : -ach *BielKron* (7 : 2). ◇ *G pl a. G sg* historyi (7). ◇ (*lat.*) *N pl* historiae (1) *ModrzBaz*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII (z Cn) – XIX w.

1. Dzieło opisujące przeszłość jakiegoś narodu, społeczeństwa lub wybitnej jednostki; historia *Murm, Mymer*², *Mącz, Modrz, Calep, Cn*; *memoria, res gestae Mącz, Modrz*; *annales, monumenta annalium Mącz* (284) : *PatKaz III* 103v; *Murm* 189; *BielŻyw* 112; Powiedaią też Hiftorie iż gdy Wandali wybrali łie ku Galliey tedy drudzi zołtali doma ku miełzkanu. *MiechGlab* 51, 29, 36, 39; *Mymer*² 9v; *KromRozm I* E4v; *KromRozm III* F6, N5; *KrowObr* 20, 79v; *BibRadz I* 2c marg, 156a marg; *OrzRozm H*; *BielKron* 27v, 58v, 61, 114, 116 (14); *BielKronCies* Mmmm3; á w Hiftoriach vbachamy czo łie przed tym dzieło *KwiatKsiąż* H3v, G2, H2v [2 r.], N2v; Historia, Dzieye/ wyliczenie álbo popisanie dzieyów my też zowiemy hiftoria. *Mącz* 157a; *Texere historiam, Iftoriã skłádãc/ dzieye popisowãc. Mącz* 453b, 92b, 157a, 231a, 267c [2 r.], 303d (14); *OrzQuin Zv* [2 r.]; *RejAp* BB4, 32v, 57v, 105v, 108 (10); A wie to Bog pãnie Kołtkã/ tãkli też to było/ iãko w Hiftoriach łtoi *GórnDworz* Z6, E3v, G4v, I2, L6v, Y, Y2v [2 r.], Z6; *HistRzym ktv*; *BiałKat* 163v; *RejZwierc* 41v, 42v; Włzãkze łie naydzie z Hiftoriy/ iż Alexãnder wielki nie miewał ludu włzyłtkiego wiecey czterdziełci tyłiac *BielSpr* 30v; *WujJud* 225v; *WujJudConf* 6, 14v, 185v, 192v; *RejPosWstaw* [41³], [43⁴]v; *BudNT przedm* b8; Hiftorya mowie ábo ono porzãdne opisãnie rzeczy łtworzonych/ á nãd to człowiekã y vpadku iego/ obietnic y poćiech Bożych *CzechRozm* 96v; *PaprPan Gg* [2 r.]; *ModrzBaz* 97, 104, 130v [2 r.], 133v; *SkarJedn* 126, 131, 133, 292; *Oczko* A2v; *SkarŻyw* A3v, 30, 90, 93, 411; y áby Litwã prawdziwiey z połtronnych Hiftoriy łpraw łwoich połtepkã/ y porzãdek według czãłow mieyłc y ofob/ poznãłã. *StryjKron* 627, A [2 r.], 16, 59, 81, 115, 288, 380 [2 r.]; *CzechEp* 372, [412]; *NiemObr* 12, 27, 66, 130, 132 (8); iãkie krwie rozłanie było/ łã tego ielzãcze pãmiãtnicy/ á Hiftorye włzyłtkie dołtãtecznie przyłzłym czãłom y wiekom wypilãły. *ReszPrz* 73, 101; *WerKaz* 297; *GórnRozm Bv*; *PaprUp* A4v [2 r.], B2, B2v, B3 [2 r.], B3v, K4v; *KochWr* 29, 39; *Calep* 485a; *Phil* O2, S; ále áni Kãdlubłki/ ktõry Polakiem bẽdãc/ Polkã Kroynikẽ pilãł/ w łwẽy hiftoriẽy/ żãdnẽy o nich [o *Czechu i Lechu*]

[...] wzmianki nie czyni. *KochCz* [A4]v, B, B2v; *LatHar* 78; *SarnStat* 1263 [2 r.]; *PowodPr* 17, 31; *SkarKaz* 382a [2 r.], 517a; *CiekPotr* 50; *SkarKazSej* 660a.

historyja kogo, czego [= *dotycząca kogo, czego*] (21): *MiechGlab* 45; Tu sie poczynaia hifthorie ziemie Węgierskiej teraz nowo przełożone *BielKron* 305, 98, 199 *marg*; *KwiatKsiąż* H2v; *OrzQuin* Zv; *GórnDworz* X6v; *RejPos* 286v; *StryjWjaz* C4; *BiałKat* 298v; Nád to/ iż ten łtan [*nauczyciele*] za czałfu ludzi łtarodawnych/ czałtokroć sie przeciwił y mocnie załtawował/ złey požadliwości Krolow/ y tych ktorzi Rzeczypołpolite rządzą/ okázuią to Hiftorye onych czałow [*res gestae temporum illorum*]. *ModrzBaz* 130; *NiemObr* 51, 59, 63, 167, 171; *WujNT* 517; *SkarKaz* 419a. Cf *Tytuł*, »historyja dziejow«, »historyja żywota«.

historyja czyja [= *napisana przez kogo*] [*historyja + imię własne lub rzeczownik oznaczający twórcę w G (4), historyja + przymiotnik dzierżawczy od imienia własnego (1)*] (5): co łye z kołcyelnych hiftoryy Eufebiufa/ Sozomena/ Socratefa/ Theodorita/ Nicephora [...] okázuye. *KromRozm II* p; *BielKron* 125v; *StryjKron* 288; *CzechRozm* 252v. Cf »historyje ewanjestow«.

cum G lat. (1): naydziełz w hiftoriiéy *Belli Mofchouitici SarnStat* 1044.

historyja o kim, o czym (11): *MiechGlab* **; *BielKron* 293; *Mącz* 198c; *ModrzBaz* [16]; *Blondus* zaś [...] o náchyleniu ku zgubie Rzymłkiego Cefarłtwá/ Hiftorią pifał *StryjKron* 95; *Paprup* C2; *WujNT* 188 *marg*, 516 [4 r.].

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy narodu [*historyja + przymiotnik (16), przymiotnik + historyja (12)*] (28): *PatKaz III* 103, 104; Czo vczyniła [*rybka*] Antoniemu hetmanowi rzymłkiemu/ y Cefarzowi Gaiufowi/ tho łwiatczą łftorije Rzymłkie. *FałZioł* IV 34b; *MiechGlab* *8; TEgo czałfu Agezylaus Lácedemońki [...] pánował [...] tego wypifuią hiftorye Greckie być krolá łmyłfu łftrego/ y włzey chwały godnego *BielKron* 68, 5v, 98, 175v, 203, 318; *Mącz* 452b; *OrzQuin* D2; *SarnUzn* C2v; że za czałow dawnych/ iáko *Hiftoriae* Rzymłkie łwiadczą/ ludzie vbodzy Rzeczypołpolitą bárzo dobrze rządźili *ModrzBaz* 42v, 63, 105v, 119; ábych Litewłką y Rułką/ tákże Polłką Hiftorią nie z domniémańia/ ále z pewnych dowodow ná łwiat pokazáł. *StryjKron* 275, A, 76, 110, 288, 380 [2 r.], 618; *CzechEp* [389], [390]; *GostGospSieb* + 3.

Tytuł (1): Kronika. tho iefth/ Hiftorya łwiatá ná łżeć wiekow/ á czałtery Monárchie/ rozdzielona *BielKron kt*.

W charakterystycznych połączeniach: *historyje(-a) chwałą, mowi (3), obmawia, okazuje, opisuje, osięgają, są* [*czego*] *pełne (3), pisze (2), pokazuje, powiada (6), łwiadczy (23), ukazuje, wspomina, wylicza, wypisuje; historyjej czytanie (4), pisanie (5); z historyjej dowiedzieć się, nauczyć się, obaczyć, okazować się, pokazać (5), mieć przykład, poznać (2), są łwiadectwa, jest wiadomość, wiedzieć (4), zbierać, znać; historyjom dawać wiarę, wierzyć; ku historyjej należeć; historyją, historyje czytać (przečyść) (15), (na-, o-, po)piśać (15), pokazać, przywodzić na pamięć, składać, spisać, uznać, wiedzieć (2); w historyje poźrzec (weźrzec) (3), wchodzić; historyjami się bawiący, parać się; w historyjej (do)czytać (czyść) (9), dokładać, kłásć, mowić, (z)naleźć (się) (najdować się) (8), opisany, (na-, po)piśać (12), położyć, łyszeć, stoi (3), łwiadczyć (3), ubaczać, ugruntować, widzieć, włożyć (2), wspominać, jest wzmianka, czynić wzmiankę.*

Fraza: peryfr. »historija jest świadkiem« = *jest poświadczone przez historię (1)*: wżitkich spraw iego [Bolesława Krzywoustego] dobrich Hiftoria iest fwiatkiem. *PaprUp* B2v.

Wyrażenia: »historija dziejow, o dziejach« (1 : 1): Piśał Albertus Cráncius hiftorią o dziejach Gottow y Szwekow. *BielKron* 293; *Mącz* 215d.

»historija ewanjestow« = *Ewangelia (1)*: Przypátrzywży fie temu pilnie z Hiftoryey Ewángełistow świętych y z Piśmá Apóstolśkiego y z włańnych listow Piotrá S. iáką náukę ten Apóstól Boży [...] zoftáwił. *WujJudConf* 22v.

»kościelna historija« [szyk 17 : 14] (31): *KromRozm II* p; *KromRozm III* L3v, L7v, P7; *Leop* *2v; *BibRadz I* 6b marg; *WujJud* 45v, 144, 186; *WujJudConf* 152v, 195v; *RejPosWstaw* [143³] [2 r.]; *SkarJedn* A3v, 94; *SkarŻyw* 121, 304, 361; *NiemObr* 134; *LatHar* 56, 124; Iáko Eufebius w kościelney hiftoriey/ Hieronym S. Auguŕtyn ś. Ifidorus y Cálsianus świádczą. *WujNT* 411; iáko też S. Lukácz w Dziejach Apóstolśkich pokazał kłztáłt y máteriá hiftoriey kościelney wżytkim ktorzy iá po nim piśác mieli. *WujNT* 516, 39 [2 r.], 72, 365, 382, [405] (10).

»stare, dawne, starodawne historyje« [szyk 9 : 3] (9 : 2 : 1): *Leop* *B2; *OrzRozm* Q3; *Mącz* 305c, 385c, 452a; *RejPosRozpr* c2, c3; *ModrzBaz* 131v; Około Láchów w ftárych hiftoriách nic fie nie náyduie. *KochCz* Bv; *SarnStat* 1057; *PowodPr* 62, 75.

»historija święta« = *Pismo święte* [szyk 4 : 1] (5): *KrowObr* 180; *CzechRozm* 151v; A ták niedocztánim Hiftoriy Świętych/ ácz fie ná wielkie rozumy fádzili [historicy greccy]/ ku fwoiey hańbie dawności początow narodu fwego famiřz łobie więli. *StryjKron* 16, 15; *WujNT* 557.

»historija żywota, o żywocie« (1 : 1): tztaiacie Hiftoria oziwocie tegofż Iagiela że Venetowie przifelali doniego Polli fwoie postepuiac mu pięc Seth Ludu zdrowi gdibi tilko bel podnioł woine z Zigmuntem Krolem Wegierśkiem *PaprUp* C2; *WujNT przedm* 31.

Szeregi: »historija a (abo, to jest) dzieje (a. księgi dziejow)« [szyk 3 : 1] (4): *BielŻywGlab* nlb 13; Instrumenti nomine aliquando intelligitur monumentum scripturarum. Hiftorie á xięgi dziejów. *Mącz* 423b, 10d, 209a.

»historyje i Ewanjeliye« (1): iż ia wierzę iż był Kriřtus/ [...] y ćirpiáł ták iáko o nim hiftorie y Ewányelie fwiádfzą *RejPos* 130.

»kronika i (to jest) historija« [szyk 3 : 2] (5): iże ie [ludzie z domu pińczowskiego] Hiftorye y Kroniki Rzymśkim Senatorom/ onym Káthonom/ Scypionom/ Cyceronom/ równáią. *OrzList* ev; *BibRadz I* 218v; *RejZwierz* 184; *StryjKron* 380. Cf *Tytuł*.

»Pismo (święte, Biblija) i (ani, jako) historija« [szyk 6 : 2] (8): *OrzRozm* Q3; Thu możem pobaczyć ták z Hiftoriy iáko s piśmá fwiętego rychłe fkończenie fwiátá. *BielKron* 10, 128v; *SarnUzn* D8; *WujJud* 193v; *CzechRozm* 135v; *NiemObr* 59; *WerGość* 257.

»historija i przeszłe wypisanie« (1): co za lud tham pierwey mieřkał. Na to według Hifthorijey y przefłego wipiřania łacna iest odpowiedz. Iż [...] mieřkali tham Gothowie *MiechGlab* 35.

2. *Nauka, wiedza o przeszłości poszczególnych narodów lub grup społecznych; historiae* *Mącz*, *Modrz* (29) : *BielKron* 333v; Też w niktorych wielka okwitość pamieći [!] iednieie [!]/ á takowi fie ku wywiadowaniu hiftoryey y ku zatrzymaniu wpamięci wiele Xiák prawnych barzo godzą. *KwiatKsiąż* K2, F3v, H3 [3 r.], H3v; Philohistoricus amator historiarum, Miełofnik Hiftoriey. *Mącz* 297d, 157a,

359c; á nie telko fie kochał [*Aleksander Wielki*] y ćwiczył w Historiey/ ále też y te subtelniejszy nauki/ w kthorych są przyczyny przyrodzone czemu fie co ná świecie dzieie/ chciał vmieć *Górndworz G3v, Dd8; BiałKat 71 [2 r.]; ModrzBaz [16], 115v; StryjKron A [3 r.], 16; Historicus – Do hiftry przinależący. Calep 485a; PowodPr 34; To nawięcey ma być z ksiąg y czytania y dzieiow ktore przed námi były/ to iest z hiftryi. SkarKazSej 662b; Zaczna rzecz iest mieć rozum pełny wiadomością hiftryi. Bo hiftrya iest mądrość w kupę złożona/ y rozum ludzi wiela w iedno zebrány. SkarKazSej 662b, 662b marg.*

Przysłowie: Hiftrye są náuká żywotá/ iáko obrázy álbo świece íprawám ludzkim w vmyśle świecąc/ oftrzegáiąc nas od przygod złych/ á ku dobrym przykłádnie wiodąc *BielKron 333v; StryjKron A.*

Wyrażenie: »szkolna historyja« (1): Ale y w Szkolney hiftrye toż fie prowadzi/ iż to/ być w požądliwościách białych głow/ ma być o lámym Antyochu rozumiano. *CzechEp [404].*

3. *Uporządkowane fakty, wydarzenia dotyczące życia i przeszłości społeczeństw ludzkich lub wybitnych jednostek; actus, facta egregia, gesta, res gestae Cn (25) :* Dzieie Apóstolkie/ zdádzac fie gołą hiftryą powiádać/ y íthofowác ono dzieińtvo rodzącego fie kościoła *Leop *B4v; Tu [w hiftryi wojny trojańskie]* Poetowie wiele máctwá przyczynili/ ktore tu opuścám / tylko do hiftrye przychodzę. Aiáx Telámońki pobrał miáltá známienite Troiánom *BielKron 57v; Ale to są wymyślne rzeczy [o koniu trojańskim]/ ku przefzley hiftrye nie zalezá. BielKron 61, 203; RejPos 321; StryjKron 288; SkarKaz 381b; SkarKazSej 687b.*

historyja czego (9): Leop Ioann 19 arg; LatHar 260, 315; Summá y porządek Hiftrye Ewángeliey świętey/ ze czterech Ewángelítow zebrány/ y ná fwe części y látá/ ktorych fie co działo/ rozdzielony. WujNT przedm 33, 26, 32, 35 źp, s. 394 marg. Cf »historyja żywota«.

historyja od czego aż do czego (2): Od Biczowánia/ áż do z krzyżá zdięcia męki Páńskiey Hiftrya. *Leop Ioann 19 arg; WujNT 836.*

historyja o kim, o czym (3): A dla pewniejszy o Wandalach hiftrye trzeba wiedzieć iż Słowaci polli od Iawana fina Iapheth przez iego fina Elifám. *MiechGlab 41; LatHar 315, 316 źp.*

Wyrażenia: »prawda historyje« (4): *StryjWjaz A3; ábyś wiedział/ [...] o tym/ iż fie drukarz álbo iego píarz omylił/ zá czym bych był tego nieobaczył/ y wżyftkiey iego Kroniki nie konkordował/ á infzych Hiftrykow dla wybadánia prawdy Hiftrye niezniół w iedno StryjKron 380, 31, 71.*

»historyja żywota a spraw« (1): IZ Kofcioł zebránia Krześciánkiego dnia dzifieyłego wípomina á obchodzi hiftryą żywotá á ípraw Szczepaná s. są do tego flufzne przyczyny. *RejPos 21v.*

Szereg: »historyja i sprawa« (1): trzy rzeczy w rozmyślánium męki Páńskiey vważác rádži: to iest hiftryą y íprawę męki: [...] á przyczynę ták wielkich Páná náznego ciężkości. *LatHar 260.*

4. *Niezwykłe wydarzenie lub życie wybitnej jednostki, znane z Pisma świętego lub historii, które wspomina się w innym tekście często w celach ilustracyjnych (351) :* Wieleć iest infzych hiftryj iako pan bog miłował ty Krole y zwiczeńtvo nad nieprziacielmi ich dawał *SeklWyzn 3; MurzNT 78v, 199 marg; KromRozm II m3v; LubPs Iv, O2v, O4, O5, R5v marg (9); GroicPorz z; RejWiz 135v, 156; Leop *B4v, 2.Mach 1 arg; KochZuz A2; BibRadz *2, I 121, 148c marg, 273v [2 r.], 274, 446 [2 r.], II 2a; BielKron 54v marg; GrzegŚm 58 [2 r.]; SarnUzn F2; RejAp [13], 16, 21v, 26v, 82 (10); Górndworz V5, Y4, Y5v; EWányelia thá święta dzifieyśza w ktorey nam nápiśał Máttheufz s. dwie hiftryj *RejPos**

44v, 10v [2 r.], 21v, 22v, 23 [2 r.], 23v (90); *BiałKat* 71 [3 r.], 216; *KuczbKat* 55; A vtráfzywfyz fte tymi ftráfzliwemi y teź pociefzliwemi hiftoriámi á przypadki dziwnemi ludzkiemi *RejZwierc* 265, A2v, 1v, 2, 9v, 53v (18); *WujJud* 61; Ma teź tá hiftoria [o *P. Jezusie dwunastoletnim*] w łobie przykład nie tylko pámięci godny/ ále teź záprawdę bárzo potrzebny/ około wychowánia á ćwiczenia dzyatek nálfzych. *RejPosWstaw* 41v, [41²] *marg*; *BudBib* b4, I 219, 404b *marg*; *BiałKaz* A4v, C2v; *BudNT przedm* c7; *CzechRozm* 76; *SkarJedn* 88, 282; *SkarŻyw* A5, 101, 102, 142; *SkarŻyw* 393; *NiemObr* 168, 172; *KochWz* 135; *WerKaz* 296; *BielSjem* 8; *KochWr* 35; *LatHar* 600, 655, 665; *WujNT* 342, 835; *SkarKaz* 119a, 234a, 419a, Ooood.

historija kogo, czego [= *dotycząca kogo, czego*] (37): *PatKaz III* 120v; Tę iego powieść pocwierdził Bifkup/ Hiftorią łotra do raiu przyprowadzonego/ a Lazarza i Bogácza/ i przykładem świętego Pawła *MurzHist* S4; *RejWiz* 156; *BibRadz* I 6d *marg*, 148v; *BielKron* 27v; *LeovPrzep* I4v; pocznęli dawnieyfzszego wieku prowadzić hiftorie/ ktore fie zdadzą teraz iákoby báśni *GórnDworz Z*; *RejPos* 21v, 24v, 25v, 42v, 45v (14); przypátrzm y się pilnie oney Hiftoriey Lázárzowego włkrzeźlenia *GrzegŚm* 9; *KuczbKat* 35; *RejZwierc* 12, 77v, 205v; *BiałKaz* C2v *marg*; *CzechRozm* 229v; *SkarŻyw* A3v, 535; *NiemObr* 71, 114; *LatHar* 327. Cf »historija żywota«.

historija kogo, czego [= *napisana przez kogo lub pochodząca z jakiegoś dzieła*] [w tym: *Ewanjelijej świętej* (3), *ewangelisty, doczesnych ksiąg, Łukasza świętego, Pisma świętego* (2), *Starego Zakonu*] (9): *KromRozm II* m3 *marg*; *GliczKsiąż* C4v; A tu iáfnie vczy ten Pfalm/ iáko hiftorie pílmá fwiętego máią być ludzjom przywodzone/ to ieft/ áby ku wyerze y ku boiázni Bożey ludzi pobudzály. *LubPs* R5v; *RejPos* 44, 141v, 303v, 307v; *RejPosWstaw* [143²]; *PowodPr* 70.

historija około czego (1): Przykłády y powieści tegofz Iáná S. Pátryárchy/ w ktor ych fię kilá żywotow Świętych zamyka/ y inne fię tákie około Iáłmużny/ z pewnych Doktorow Hiftorye kłádą *SkarŻyw* 97.

historija u kogo [w tym: *u Daniela, Izajasza, Jana świętego, Jozefa*] (4): Iafna ieft hiftoria v Daniela proroka bożego cap. 14. *SeklWyzn* 3; *LatHar* 379; *WujNT przedm* 13; *SkarKaz* 382b.

historija z kogo, z czego [= *pochodząca z jakiegoś dzieła*] [w tym: *z Biblije, doktorow, Ewanjelijej świętej, ksiąg (+ tytuł)* (2), *Pisma świętego*] (6): *LubPs* S6 *marg*; *KrowObr* 224; przyłzłá mi ná pámięć oná hiftoria z Iudicum kfiąg *SarnUzn* C2; *SkarŻyw* A4v, 97; *LatHar* 682.

historija o kim, o czym (74): *SeklWyzn* 2; *MurzNT* 78, 78v *marg*; *KromRozm III* O5v; *GliczKsiąż* C3v, P8; *GroicPorz* mmv; *RejWiz* 131; *BibRadz* I 551; *BielKron* 58v, 111 [2 r.]; *KwiatKsiąż* G; *SarnUzn* D7; *RejAp* 180; *HistRzym* 6v, 134v [3 r.]; iźci tu Pan przed oczy tve położył hiftorią o flepym á nędznym żebraku/ ábyś fie vczył/ co tho ieft miłofierdzie *RejPos* 69, 10, 17v [2 r.], 21, 21v, 35 (24); *KuczbKat* 55; Ták iáko fie tho działo w wołfce Sennácherybowym/ Saulowym/ Achábowym/ álbo iáko wiele inych hiftori y o tákich połtráchoch w pílmie fwiętym mamy. *RejZwierc* 257, 10, 124v, 125v, 173, 199v (11); *RejPosWstaw* 22v; *SkarŻyw* 396, [407]; *StryjKron* 275; *CzechEp* 404, [405]; *NiemObr* 10, 72, 147; *KochMRot* C2v; *LatHar* 257; w wielu Graeckich księgách fą odcięte cále czáłtki pílmá S. prawdźiwego; iáko hiftorya o cudzołożnicy/ v Iáná fwiętego/ ofłátni rozdział Márká ś. *WujNT przedm* 13, 40, s. 341, 420. Cf »historija o żywocie«.

W połączeniu z imieniem biblijnym w N [historija + imię (6), imię + historyja (3)] (9): *BibRadz I 546 żp; BielKron 52v, 64, 115v marg, Kkkk4 [2 r.], Kkkk4v; Abowiem łuchay podobieńftwá á iáfney* figury tego łceprum Páńłkiego/ iáko łtoi w hiłtoriey Hełter *RejPos 232; BudBib II 78v żp.*

W połączeniu z przymiotnikiem dzierżawczym od imienia własnego [historija + przymiotnik (5), przymiotnik + historyja (1)] (6): *Nadobnie łie tu Prorok przyłtołował ku hiłtoriey Gedeonowej/ iż Kryłthus miał być práwy Gedeon ktory zwyciężył grzech/ łmyerć/ czárthá. LubPs Q4 marg; BibRadz 2.Mach 2 arg; BielKron 126; RejZwierc 198v; CzechRozm 75; CzechEp 143.*

W charakterystycznych połączeniach: *historyja(-e) okazuje, opisuje szeroko (3), pisze (szeroko) (18), poświadcza, szyrzej powie, powiada (szyrzej) (12), przychodzi na pamięć, przypomina, szeroko napisana stoi, świadczy (szeroko) (33), upomina, wspomina (2); historyj się dotykać, naczytać się, (przy)słuchać (się) (2), używać; z historyjej brać pociechy (2), cieszyć się, dojsć, obaczyć (2), okazuje się, pamiętać [co], pokazać, pokazuje się, rozmyślać [co], (u)słyszeć (4), uczyć się, wiedzieć (3), wspominać, wyrozumieć, zrozumieć (3); historyjom przypatrzeć się; historyje czytać, (prze)czyść (16), kłaść, (na-, o-, wy)писаć (wypisować) (18), położyć, powiadać (2), przypominać, przywodzić, (u)słyszeć (3), wyliczać, zamykać w sobie; historyją się cieszyć; pod historyją [kogo] grozić [czym]; w historyjej mieć, należeć, obaczyć (2), okazuje się, patrzeć, (na-, o)писаć (5), jest opisane, rozkazać, słyszeć (2), (szeroko) napisano stoi (16), (szyrzej) stoi (7).*

Wyrażenia: »na dzień [czego] historyja« [szyk 2 : 1] (3): *Ná dzień národzenia łwiętego Ianá hiłtoria/ ktorą nápiłá Łukałz s. w j. kápi. RejPos 294v, 99v. Cf »ewangelija albo historyja«.*

»ewangeljska historyja« = *fragment Ewangelii (1): Ktemu w Ewánielłkiey Hiłtorij [in evangelicis litteris] podobieńftwo o Tálánćie tego vczy ModrzBaz 9.*

»historyja łwięta« = *fragment Ewangelii (13): Co zá pociechy s tey hiłtoriey łwiętey brać mamy. RejPos 223v, 223v, 255v, 257, 258 (12); WerGość 238.*

»historyja o żywocie [czyim], żywota [czyjego]« (4 : 3): *PatKaz III 133; Hiłtoria o żywocie s. Alełłzego/ á przykład wzgárdzenia tego łwiátá. HistRzym 135v, 135v; RejPos 339; WujJud 225v; SkarŻyw 411; WujNT 478.*

Szeregi: »ewangelija albo historyja« (1): *Ewányeliya álbo Hiłtoria ná dzień národzenia Páńłkiego. RejPos 17v.*

»historyja i przypowieść« (1): *Vżywał w kazániu Hiłtoriy y przypowiełci pożytecznych duchownych á pamiętnych ku zbudowaniu. SkarŻyw 312.*

»historyja a łwięta rozprawa« (1): *iuz łie dáley nie pytamy o táiemnicach Páńłkich/ á przyłuchamy łie hiłtoriey á tey łwiętey rołpráwie RejPos 271.*

5. *Narracyjny albo dramatyczny utwór literacki, mający za temat wydarzenia historyczne, współczesne albo tylko wymyślone dla potrzeb akcji; historia fabularis Mącz (62) : Bo łnadz z tego rozum łie vrołći Gdy czytaią łftorie prołći Rejłóz Q3v; HistAl A2v; zebrałem na polłki iężyk tę żáłołną Hiłtorją łlacińłkiego piłma wielá vczonych łudzi MurzHist A3v, A3v, A4, G, S4v, Vv [3 r.], V2; Koniec Hiłtoriey. KochZuz A5; Historia fabularis, Niepewna hiłtoriá/ Wymyłłona powiełć/ prawdzie nieyáko podobna. Mącz 113b, 278a [2 r.]; GórnDworz H2; HistRzym ktv, 134v [2 r.], 135v żp; Nie mówże y ten próżno ná łwoim wárłtácie/ Piłżac tę Hiłtoriją czáły łwoie trawłł HistLan F5, A2,*

A3v, F4v; A komuby fię też zdáło/ dla prętfzego odpráwienia Hiſtoriey/ może nie czytać Ewángeliey
MWilcHist A2v, *ktv*, A2v [3 r.], A4 [3 r.], B [2 r.], C.

historyja o kim, o czym (18): *ForCnR kt*, A2; wiele ieſt ijnych mędrzców/ [...] ktorzi o Szczeńciu a
o Fortunie ludſkié piſali/ aleciém nie tak gruntownie iako ninieyſſá Hiſtoriá o mieſcie fortuny ſſiroko
ſama wſobie ogarnęła. *ForCnRWiet* Av; *HiſtJóz kt*; *HiſtAl kt*, A; *HiſtAlHUNG* A2; *MurzHist kt*, B;
HiſtHel kt, [A]v, Bv; *MWilcHist kt, ktv źp*, L3v źp; *KochCz kt*, A4, B2 źp.

Tytuły (20): Fortuny ij Cznoty Różnoſtż/ w Hiſtorij o niektorym młodzieńczu vkázaná *ForCnR*
kt, A2; *HiſtJóz kt*; *HiſtAl kt*, A; *HiſtAlHUNG* A2; *MurzHist kt*, B; *HiſtRzym kt*, [2], 2v-135 źp; *HiſtHel*
kt, [A]v, Bv; Hiſtorya o chwálebnym zmartwychwſtániu Páńſkim. *MWilcHist kt, ktv źp*, L3v źp;
KochCz kt, A4, B2 źp.

Wyrażenie: »historyja męki Pańskiey, o męce Pańskiey, Zbawiciela naszego Pana Jezusa« [szyk 4
: 1] (3 : 1 : 1): Hiſtorya męki Páńſkiey/ ná dzieſięć częſci rozdzielona 315. *LatHar* 749, 272, 315
marg. Cf »pasyja to jest historyja męki Pańskiey«.

Szeregi: »historyja albo epistoła« (1): Náydziecie przy niym [żywocie] nápirwéy trzy hiſtorie/ albo
epiſtoly o pana Ieżuſowé poſtawie *OpecŻywSandP ktv*.

»pasyja to jest historyja męki Pańskiey, Zbawiciela naszego Pana Jezusa« (2): Páſſye/ to ieſt męki
Zbáwićielá náſzego Pána IEżuſá hiſtorye/ ktore nam w wielki on/ przed Wielkąnocą/ tydzień [...] prze
kładaia *LatHar* 682, 688 *marg*.

6. *Dzieło malarſkie lub rzeźbiarſkie, mające za temat wydarzenia historyczne* (4) : Więć ſpálery
ná ſciánach ze ſrebrá ze złotá/ Aż ſie w oczoch coſ mieni/ ták cudna robotá. Náđ nimi hiſtorie
onym málowaniem/ Iż gdzye ſie kto obroćił/ káždy pátrzył zá nim. *RejWiz* 24v; Dwa rzędy rzeźania
rozmaitych Hiſtoryi [*duo ordines ſculpturarum ſtriatarum*] ná nim były wylane *Leop* 3.Reg 7/24;
WujJud 52v.

Wyrażenie: »historyje obrazow« (1): Dla tego/ y hiſtorye ich [ſwiętych] Obrázow mam w
wczęiwoſci/ y iáwnie ie częc. *WujJud* 52v.

7. *Relacja, opowiadanie (ustne) o jakimś wydarzeniu raczej współczesnym często o treści pouczającej
lub zabawnej, anegdota; historia* *Modrz* (16) : *GliczKsiąż* E6, N3; *WujJud* 89v; Y powiádał táką
hiſtoryą/ ktorą w Cyprze od pewnego y prawdziwego człowieká ſłyſzał/ ktory ſam tego był ſwiadom
SkarŻyw 97, 100.

historyja o kim, o czym (8): Hiſtorya ſmyeſna o ſprawie chłopyęcey. *GliczKsiąż* H8, E5v *marg*;
GórnDworz T5v; *WujJud* 89 *marg*, Mm2, Nn4; O mocy známieniá krzyżá S. powiáda wcięſzną
Hiſtoryą o Iozephie Żydzie náwroconym/ Haereſi trigefima: ktorą ſam od niego iuż bárzo ſtárego
z vſt ſłyſzał. *SkarŻyw* 457; *GórnRozm* E4v.

Szeregi: »baſni (abo gadki) abo historyje« [szyk 1 : 1] (2): *GórnDworz* Z8; A niewáđzić też nic w
roboćie zábáwiáć ſię iákiemikolwiek żárty/ ktoreby w ſobie ſprofnóſci żadney niemiály: mogą być do
tego obráne iákie chędogie baſni/ ábo gadki/ ábo hiſtorye [*fabellae [...] vel aenigmata, vel historiae*]/
ktoremiby ſię dziećci pobudzály do roboty *ModrzBaz* 10v.

»nie historyja i nie nowinki« (1): Nie z Hiſtoryą tylko/ y nie z nowinkámi: Ale z żywotem lepźzym
z cnymi wczýnkámi. *KlonWor* 53.

8. Wydarzenie, zdarzenie, przypadek, przygoda; exemplum Mqcz (14) : Ten kilkã zacnych Hiftoriy ktore fię działy zá czálow iego bárzo tu nadobnie wypifał *BibRadz* I 446; Neques mihi temperare quo minus unum exemplum antiquitatis afferam. Nie mogę fię odzierzeć ábych nie miał yedney ftárey hiftoriey tu przypomionąc. *Mqcz* 443a; Acz niepewna Hiftoria to fię będzie zdála. Gdyż wfałnych imion ofob tych nie przypominamy/ Ktorych fpráwy tu ná pífmie ludziom podawamy. *HistLan ktv, ktv*, A2v [2 r.], F5; (*marg*) Wrocon mu zapis ktory był czártu ná fię dał. (–) gdy wŹyćiek lud Boży był w koŹciele/ po Ewánieliey Źzedł y padł v nog Bifkupich/ y powiedział mu wŹytkę onę hiftoriã *SkarŻyw* 173; Nowaby to Hiftoria Co ty powiádałz Mária. Iżby KriŹtus miał zmartwychwŹtác Y żywym fię wam pokázác. *MWilkHist* I3; Ná hiftoriã Troiánfkã. Nie dopiéro to wiedzã/ że dobrze miłowác/ Ważył fię przed tym Parys przez morze żeglowác Dla nadobnéy Heleny/ którã iemu była Zá zloté iábłko piękna Venus námięniła. *KochFr* 73.

historyja czego (1): Abowiem tá hiftoria tey Ewányeliey Źwiętey wnet fię dzyála po onym pofelŹtwie Ianá s. gdy z więzyenia Źwego poŹłał do Páná kilko vcźniow Źwoich *RejPos* 288.

Tytuł (1): Hiftoria prawdziwa ktora fię Źftála w Lándzye mieyŹcie Niemieckim/ z ofobnemi náukãmi/ PolŹkim ięzykiem wyprãwiona *HistLan kt*.

Szeregi: »sprawa a historyja« (1): TA Źprãwã á thã hifthoria wnet fię ŹŹthála fkoró po w niebo wŹthãpieniu PánŹkim/ thák iáko to LukaŹ s. EwányeliŹtã wypifuię. *RejPos* 287v.

»nie historyja, ale trajedyja« (1): O ktoryi przygodzie iego ktoby niechciál/ nie Hiftorjiéi ale náżałobliwŹzyi i náprãwdziwŹzyi Tragedjiei wiedziéć/ ten może wierzyć/ że ięŹt tego niedaleko co onego podkało *MurzHist* B3v.

Synonimy: **1.** dzieje, kronika; **5.** powieŹć; **7.** baŹń, gadka, nowinki; **8.** sprawa.

ZZie